

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 60 L

(2014–2015)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i lov om utdanningsstøtte
(behovsprøving, innhenting av
opplysninger)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	4	Lånekassens adgang til innhenting av opplysninger fra andre – lærlinger og lærekandidater	9
2	Høring	5		Bakgrunn for forslaget	9
3	Behovsprøving av utdanningsstøtte til videregående opplæring – forsørgers samboer	6	4.1	Gjeldende rett	10
3.1	Bakgrunn for forslaget	6	4.2	Høringen	10
3.2	Gjeldende rett	7	4.3	Departementets vurderinger og forslag	11
3.3	Høringen	7	4.4		
3.4	Departementets vurderinger og forslag	9	5	Økonomiske og administrative konsekvenser	12
			6	Merknader til bestemmelsene	13
				Forslag til lov om endringer i lov om utdanningsstøtte (behovsprøving, innhenting av opplysninger)	14

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 60 L

(2014–2015)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i lov om utdanningsstøtte (behovsprøving, innhenting av opplysninger)

*Tilråding fra Kunnskapsdepartementet 13. februar 2015,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Kunnskapsdepartementet legger med dette frem forslag til endring i lov 3. juni 2005 nr. 37 om utdanningsstøtte (utdanningsstøtteleven).

Utdanningsstøtteleven er formulert som en rettighetslov der det slås fast at utdanningsøkende som fyller vilkårene i loven med forskrifter, har rett til utdanningsstøtte. Loven fastsetter formålet med utdanningsstøtteordningen, og gir noen utgangspunkter for utformingen av støtteordningene. De nærmere reglene om tildeling og tilbakebetaling av utdanningsstøtte fastsettes av Kunnskapsdepartementet gjennom forskrifter. Loven gir også noen viktige hjemmelsbestemmelser, blant annet lovhjemmel for innhenting og behandling av personopplysninger.

Denne proposisjonen inneholder følgende forslag til endringer i utdanningsstøtteleven:

- Innføring av hjemmel til å kunne ta hensyn til økonomien til en forsørgers samboer i behovsprøvingen av utdanningsstøtte til elever, lærlinger og lærekandidater i videregående opplæring. Samtidig skal ikke lenger elevens eller lærlingens steforelder likestilles med forsørger i behovsprøvingssammenheng.
- Utvidelse av hjemmelen som gir Lånekassen adgang til å innhente opplysninger fra utdanningsinstitusjoner om studentstatus og faglig progresjon, slik at den gir mulighet til å inn-

- hente nærmere bestemte opplysninger fra fylkeskommunen om lærlinger og lærekandidater.
- Endring i henvisning til lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleg-lova). Dette er en teknisk endring som ikke har vært gjenstand for høring, og som ikke vil bli omtalt nærmere i proposisjonen.

Departementet tar sikte på at de foreslåtte lovendringene trer i kraft innen utgangen av april 2015.

2 Høring

Høringsnotat om forslag til endringer i utdanningsstøtteleven ble sendt på høring 14. oktober 2014 med høringsfrist 25. november 2014. Det kom inn totalt 27 høringssvar. Ti av disse inneholdt merknader til ett eller begge lovendringsforslag som var gjenstand for høring. Høringsinstansenes synspunkter på forslagene er nærmere oppsummert under omtalen av hvert forslag.

Høringsnotatet ble sendt til følgende instanser:

Departementene

Arbeids- og velferdsdirektoratet
Datatilsynet
Forbrukerombudet
Forbrukerrådet

Foreldreutvalget for grunnopplæringen
 Fylkesmennene
 Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen
 og myndighetene
 KS – kommunesektorens organisasjon
 Likestillings- og diskrimineringsombudet
 Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen
 Norges forskningsråd
 Riksrevisjonen
 Rådet for offentlige fagskoler
 Sametinget
 Samordna opptak
 Samskipnadsrådet
 Senter for internasjonalisering av utdanning
 Sivilombudsmannen
 Skattedirektoratet
 Statens innkrevingssentral
 Statens lånekasse for utdanning
 Statens råd for likestilling av funksjonshemmede
 Studentsamskipnadene
 Universitetene og høyskolene (statlige og private)
 Universitets- og høyskolerådet
 Utdanningsdirektoratet
 Vox, nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk

Fylkeskommunene

Akademikerne
 Aleneforeldreforeningen
 ANSA – Association of Norwegian Students
 Abroad
 Arbeidsgiverforeningen Spekter
 Elevorganisasjonen
 Folkehøgskolerådet
 Foreningen 2 Foreldre
 Forum for fagskoler – Abelia
 Funksjonshemmedes fellesorganisasjon
 Hovedorganisasjonen Virke
 Juridisk rådgivning for kvinner
 Jushjelpa i Midt-Norge
 Juss-Buss
 Jussformidlingen
 Jusshjelpa i Nord-Norge
 Kristne Friskolers Forbund
 Landsorganisasjonen i Norge
 Nettverk for private høyskoler
 Nordisk institutt for studier av innovasjon,
 forskning og utdanning
 Norgesuniversitetet
 Norsk forbund for fjernundervisning og fleksibel
 utdanning
 Norsk fosterhjemforening
 Norsk studentorganisasjon
 Norske Dansekunstnere

Norske Fag- og Friskolers Landsforbund
 Næringslivets Hovedorganisasjon
 Steinerskoleforbundet
 Studentenes og akademikernes internasjonale
 hjelpefond
 Studentpolitisk utvalg ved Handelshøyskolen BI
 Unio
 Utdanningsforbundet
 Voksenopplæringsforbundet
 Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund

3 Behovsprøving av utdanningsstøtte til videregående opplæring – forsørgers samboer

3.1 Bakgrunn for forslaget

Videregående opplæring er gratis i Norge, og utgifter til dekning av levekostnader under videregående opplæring er et forsørgeransvar. For å motvirke at økonomiske hensyn gjør at ungdom går ut i ufaglært arbeid i ung alder fremfor å ta videregående opplæring, er det etablert et behovsprøvd grunnstipend som retter seg mot elever fra familier med særlig svak økonomi. Ordningen, slik den er utformet i dag, har imidlertid vist seg å være lite treffsikker. Kunnskapsdepartementet foreslo derfor i statsbudsjettet for 2015 å gjøre flere endringer i behovsprøvingvilkårene for grunnstipendet med sikte på å målrette stipendet bedre mot dem som støtten egentlig er ment for.

Blant annet foreslo departementet endringer i hvilke personers økonomi som skal telle med i behovsprøvingen av grunnstipendet. Det ble foreslått å behovsprøve stipendet mot inntekten til begge foreldre med formelt forsørgeransvar for eleven, uavhengig av om eleven bor sammen med begge eller bare en av dem. Videre ble det for de tilfellene hvor foreldrene ikke bor sammen, og der en av eller begge foreldrene har ny ektefelle eller samboer, foreslått å legge et fast påslag på inntekten som det behovsprøves mot.

Stortinget har i statsbudsjettet for 2015 vedtatt å endre behovsprøvingvilkårene for grunnstipendet i videregående opplæring jf. Innst. 12 S (2014–2015) og Prop. 1 S (2014–2015) for Kunnskapsdepartementet. Gjennomføring av vedtaket er betinget av at behovsprøvingbestemmelsen i utdanningsstøtteleven endres ettersom gjeldende bestemmelse ikke åpner for å legge vekt på økonomien til forsørgers samboer i behovsprøvingen.

3.2 Gjeldende rett

Utdanningsstøtteleven § 7 første ledd lyder i dag slik:

«Utdanningsstøtten kan behovsprøves mot økonomien til søkeren, søkerens ektefelle eller samboer og søkerens forsørgere. Steforeldre likestilles med biologiske foreldre når det gjelder forsørgelse.»

Bestemmelsen gir rammer for hvilke personers økonomi det kan behovsprøves mot ved behandling av søknad om utdanningsstøtte. Den fastsetter blant annet at støtten kan behovsprøves mot økonomien til søkerens forsørgere. Begge foreldrene til en elev eller lærling har etter barneloven et forsørgeransvar for vedkommende så lenge denne er i videregående opplæring som regnes som vanlig. Etter støtteordningen som gjelder til og med undervisningsåret 2014–2015, behovsprøves grunnstipendet mot økonomien til den av forsørgerne som eleven eller lærlingen bor sammen med eller sist bodde sammen med. Gjeldende behovsprøvningsbestemmelse i utdanningsstøtteleven gir imidlertid formelt grunnlag for å behovsprøve støtten mot begge forsørgeres økonomi, uavhengig av om eleven bor sammen med begge eller bare en av dem.

Gjeldende bestemmelse slår også fast at steforeldre likestilles med biologiske foreldre når det gjelder forsørgelse. Derfor kan støtten til elever og lærlinger i videregående opplæring også behovsprøves mot økonomien til en person som er gift med en av søkerens foreldre, selv om en slik steforelder etter barneloven ikke har et formelt forsørgeransvar for søkeren. Etter støtteordningen som gjelder til og med undervisningsåret 2014–2015, behovsprøves grunnstipendet fullt ut mot økonomien til steforelder som eleven bor sammen med.

Utdanningsstøtteleven gir ikke nærmere regler for hvordan og i hvilket omfang behovsprøvingen skal gjennomføres. Siden endringer i behovsprøvningsreglene i praksis vil medføre økte eller reduserte utgifter for staten, må de vedtas av Stortinget i statsbudsjettet. De nærmere vilkårene for støtte blir fastsatt i forskrift av departementet, jf. utdanningsstøtteleven § 7 tredje ledd.

3.3 Høringen

3.3.1 Høringsforslaget

I høringsnotatet foreslo departementet å innføre hjemmel til å kunne legge vekt på økonomien til

forsørgerens samboer ved behovsprøving av utdanningsstøtte til elever og lærlinger i videregående opplæring. Samtidig innebar forslaget en avvikling av dagens adgang til direkte behovsprøving mot økonomien til forsørgerens ektefelle (steforelder). Med forslaget vil en forsørgerens samboer likestilles med en steforelder når det gjelder adgangen til å behovsprøve utdanningsstøtten, og både samboerens og steforelderens økonomi vil bare kunne gis en begrenset betydning i behovsprøvingen sammenlignet med den betydningen som forsørgerens økonomi kan gis. Foranledningen til høringsforslaget var regjeringens forslag til endringer i støtteordningen for elever og lærlinger i videregående opplæring, som ble lagt frem i Prop. 1 S (2014–2015) for Kunnskapsdepartementet. Departementet omtalte dette slik i høringsnotatet:

«Sentrale elementer i forslaget til endringer i støtteordningen er endring i hvilke personers økonomi som skal legges til grunn ved behovsprøvingen av utdanningsstøtten til elever i videregående opplæring, og endring i hvor stor vekt det skal legges på økonomien til steforeldre og foreldres samboere. I dag behovsprøves støtten mot økonomien til den av forsørgerne (i praksis forelderen) eleven bor sammen med minst 40 prosent av tiden. Hvis eleven bor sammen med begge foreldrene, behovsprøves støtten mot begge økonomi. Hvis eleven bor sammen med den ene forelderen, behovsprøves støtten mot dennes økonomi. Dersom denne forsørgeren er gift, legges også steforelderens økonomi til grunn i behovsprøvingen. Steforelders økonomi får etter dagens ordning like stor betydning som forelderens, og vedkommendes inntekt legges fullt ut til grunn i behovsprøvingen. Økonomien til foreldre som eleven ikke bor sammen med eller bor sammen med mindre enn 40 prosent av tiden, får ikke betydning i beregningen av utdanningsstøtten.

Forslagene til endring innebærer et prinsipp om at det er økonomien til personer som har det formelle forsørgeransvaret for søkeren som skal legges til grunn, uavhengig av om eleven bor sammen med vedkommende eller ikke. Dette vil i praksis si at utdanningsstøtten skal behovsprøves mot elevens biologiske foreldre, uansett om eleven bor sammen med en av eller begge foreldrene, eller har flyttet ut av foreldrehjemmet. Det foreslås med andre ord å gå bort fra et prinsipp om å behovsprøve utdanningsstøtten mot økonomien i den husholdningen eleven bor i størstedelen av tiden,

og over til et prinsipp om behovsprøving mot personer som har det formelle forsørgeransvaret for eleven. Denne endringen krever ikke endring i utdanningsstøtteloven.

Det foreslås også endringer i hvilken vekt det skal legges på økonomien til personer som er gift eller samboer med elevens forsørger. Det foreslås å legge et fast påslag på inntekten til foreldrene når en av eller begge foreldrene har nye ektefelle eller samboere. Dette vil for det første innebære at det blir lagt vesentlig mindre vekt på økonomien til forelderens nye ektefelle (elevens steforelder). I dag legges steforelders inntekt til grunn fullt ut dersom eleven bor sammen med steforelder. For det andre innebærer forslaget om et fast påslag at økonomien til forelderens samboer også skal gis betydning ved behovsprøvingen. Økonomien til foreldres nye ektefeller og samboere vil med forslaget tillegges samme vekt i beregningen av utdanningsstøtten. Forslaget om å legge noe vekt på økonomien til forelders samboer krever endring i utdanningsstøtteloven.»

Departementets begrunnelse for å gi økonomien til forsørgers nye ektefelle eller samboer en viss betydning i behovsprøvingen, er at forsørgere som har ektefelle eller samboer har en økonomisk fordel av å ha noen å dele husholdningen med. Det ble i høringsnotatet vist til at det også i regelverket om barnebidrag og bidragsforskudd blir tatt tilsvarende hensyn.

I høringsnotatet ble det videre uttalt at for at en samboers økonomi skal få betydning i behovsprøving av utdanningsstøtte, må samboerforholdet være av varig karakter. Departementet viste i den forbindelse til at det i forslaget til forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2015–2016, som ble sendt på høring 8. oktober 2014, er foreslått å definere samboere på tilsvarende måte som i barnetrygdloven § 9 om rett til utvidet barnetrygd. Definisjonen går ut på at par som lever i et ekteskapslignende forhold i en felles husholdning og har levd slik i minst tolv av de siste 18 månedene, vil bli regnet som samboere.

I høringsnotatet foreslo departementet å endre utdanningsstøtteloven § 7 første ledd slik:

«Utdanningsstøtten kan behovsprøves mot økonomien til søkeren, søkerens ektefelle eller samboer og søkerens forsørgere. Ved behovsprøvingen kan det også legges vekt på økonomien til forsørgers ektefelle eller samboer.»

3.3.2 Høringsinstansenes syn

Åtte høringsinstanser har kommentert forslaget om å endre behovsprøvningsbestemmelsen i utdanningsstøtteloven. Fem av disse går i sine merknader spesifikt inn på forslaget om å innføre hjemmel til å kunne legge vekt på økonomien til forsørgers samboer ved behovsprøving av utdanningsstøtte til videregående opplæring. Dette er *Elevorganisasjonen*, *ANSA – Association of Norwegian Students Abroad*, *Lånkassen*, *Fagforbundet* og *Skolenes landsforbund*. Elevorganisasjonen og Lånkassen gir uttrykkelig støtte til forslaget. ANSA sier at de i utgangspunktet stiller seg bak forslaget, uten at det fremkommer noe nærmere om eventuelle reservasjoner. Skolenes landsforbund uttaler at de ikke har noen prinsipielle motforestillinger mot forslaget. Fagforbundet uttrykker også en positiv holdning til forslaget, men mener at hjemmelen bare bør anvendes i tilfeller hvor samboer har en normal lønnsinntekt. Fagforbundet påpeker dessuten at det påslaget som skal gjøres på forsørgerinntekten når forsørger har samboer, må være rimelig.

Det er ingen høringsinstanser som eksplisitt uttrykker motstand mot å innføre hjemmel til å la forsørgers samboer utgjøre en faktor i behovsprøvingen. Men i og med at *Foreldreutvalget for grunnopplæringen* i sitt høringssvar tar til orde for at utdanningsstøtte i videregående opplæring kun bør behovsprøves mot søkerens økonomi, må likevel denne høringsinstansen sies å være negativ til forslaget. Videre uttaler både *Aleneforeldreforeningen* og *Fagforbundet* seg imot sentrale deler av det samlede forslaget til endringer i behovsprøvningsvilkårene for utdanningsstøtte i videregående opplæring, som regjeringen la frem i statsbudsjettet for 2015. Dette gjelder spesielt forslaget om å behovsprøve støtten også mot økonomien til en forsørger som eleven ikke bor sammen med eller bor sammen med mindre enn 40 prosent av tiden. Aleneforeldreforeningen mener at denne endringen vil innebære at det legges en fiktiv inntekt til grunn for behovsprøvingen av utdanningsstøtten, som vil slå urimelig ut for mange elever i aleneforeldrefamilier med lav inntekt. Fagforbundet er av samme oppfatning.

To høringsinstanser knytter kommentarer til bruken av de midlene som spares inn som følge av regjeringens forslag til endrede behovsprøvningsvilkår. *Landsorganisasjonen i Norge*, som i utgangspunktet ikke er negativ til regjeringens forslag, mener at midlene som spares på denne endringen bør gå til andre måter å styrke

lik rett til utdanning på, for eksempel gjennom styrking av utstyrstipendet. Elevorganisasjonen mener på sin side at de innsparte midlene i større grad enn det regjeringen har lagt opp til, burde vært brukt på å øke grunnstipendet til de elevene som etter de nye reglene vil kvalifisere for stipendet.

3.4 Departementets vurderinger og forslag

Hovedformålet med å behovsprøve utdanningsstøtte til videregående opplæring mot forsørgerens økonomi er å utjevne forskjeller, slik at elever som har forsørgere med mindre god økonomi, skal få mer støtte enn elever fra bedre stilte familier. Gjeldende behovsprøvningsbestemmelse i utdanningsstøtteleven inneholder hjemmel til å behovsprøve støtten både mot økonomien til dem som har forsørgeransvar for eleven, hvilket i de aller fleste tilfeller vil være elevens biologiske foreldre, og mot økonomien til eventuelle steforeldre til eleven. Slik bestemmelsen nå er utformet, skiller den ikke på hvilken vekt som kan legges på henholdsvis forsørgerens økonomi og steforeldres økonomi. Bestemmelsen gir på den annen side ikke mulighet til å legge noen vekt på en forsørgers samboers økonomi.

Departementet mener at bestemmelsen bør uttrykke at forsørgerens økonomi spiller en større rolle i behovsprøvingen enn økonomien til steforeldre, som ikke har noe formelt forsørgeransvar for eleven. Samtidig mener departementet at hensynet til likebehandling mellom ulike familiesammensetninger tilsier at en forsørgers samboer ikke bør behandles annerledes enn en steforelder i behovsprøvningsøyemed.

Noen av høringsinstansene er negative til endringene i behovsprøvningsreglene, som er årsaken til behovet for lovendring. De viser i hovedsak til at det vil få urimelige utslag å behovsprøve grunnstipendet mot økonomien til forsørgere som ikke bor sammen med eleven, og til at innsparte midler i større grad bør brukes til styrking av støtteordningen på andre måter. Dette er innspill som angår omleggingen av vilkårene for grunnstipendet generelt, og er ikke rettet mot den foreslåtte lovendringen som sådan.

Endringene i behovsprøvningsreglene ble behandlet av Stortinget i statsbudsjettet for 2015. Forslaget til lovendring er en nødvendig forutsetning for gjennomføring av den delen av endringene som medfører at det skal legges noe vekt på økonomien til forsørgerens samboer. Innspill som angår omleggingen av støtteordningen vektlegges derfor ikke her.

Departementet foreslår etter dette at bestemmelsen endres slik det ble foreslått i høringsnotatet. Endringen vil medføre at det ved behovsprøvingen blir anledning til å ta noe hensyn til økonomien til forsørgers samboer eller ektefelle, og at elevens steforeldre ikke lenger skal likestilles med forsørgere. Nærmere bestemmelser om hvilken vekt som skal legges på økonomien til forsørgere og til forsørgeres samboere og ektefeller vil bli fastsatt i forskrift og gjennom vedtakelsen av statsbudsjetter for de aktuelle perioder. Forslaget til lovendring er i samsvar med det lovendringsforslaget som ble varslet i budsjettproposisjonen for 2015 i forbindelse med fremleggelsen av regjeringens forslag til endrede behovsprøvningsvilkår for grunnstipendet i videregående opplæring – et forslag som Stortinget har sluttet seg til jf. Innst. 12 S (2014–2015) og Prop. 1 S (2014–2015) for Kunnskapsdepartementet.

4 Lånekassens adgang til innhenting av opplysninger fra andre – lærlinger og lære kandidater

4.1 Bakgrunn for forslaget

Dagens hjemmel for innhenting av opplysninger i utdanningsstøtteleven § 23 ble fastsatt i 2005. I Ot.prp. nr. 48 (2004–2005) ble det gjort rede for bakgrunnen for behovet for en vid lovhjemmel for innhenting av opplysninger fra andre organer. Det ble vist til St.meld. nr. 12 (2003–2004) *Om modernisering av Statens lånekasse for utdanning*, der det gikk frem at Lånekassen skulle tilby en døgnåpen elektronisk informasjonstjeneste med blant annet mest mulig automatisert søknadsbehandling. Det ble uttalt at informasjon som er nødvendig for søknadsbehandlingen så langt det var mulig skulle hentes inn direkte fra andre registre.

Meld. St. 23 (2012–2013) *Digital agenda for Norge – IKT for vekst og verdiskaping* ble behandlet i Stortinget 10. juni 2013. Det er stor grad av politisk enighet om målet om at den statlige forvaltningen så langt det er mulig skal være tilgjengelig på nett. Nettbaserte tjenester skal være hovedregelen for forvaltningens kommunikasjon med innbyggerne. Å gjøre elektronisk kommunikasjon til den primære kanalen for dialog mellom innbyggere og offentlige virksomheter, vil bidra til forenkling og effektivisering i offentlig sektor. Digitalt førstevalg er både et mål og en forutsetning for å nå IKT-politiske mål og for å bevare velferdsstaten. Samtidig er det et sentralt prinsipp at

hensynet til personvern og informasjonssikkerhet ivaretas.

Lånekassen er en av de statlige virksomhetene som har kommet lengst i å bruke IKT for å gi kundene gode digitale tjenester, noe som i betydelig grad har effektivisert forvaltningen av utdanningsstøtteordningen. Å legge til rette for innhenting av opplysninger direkte fra ulike registre, er et sentralt virkemiddel for modernisering i Lånekassen, og en forutsetning for å gi kundene gode digitale tjenester. Lånekassen har kommet et godt stykke på vei når det gjelder datafangst, og har et sterkt søkelys på datakvalitet og informasjonssikkerhet. Lånekassen har som målsetting at søker eller låntaker i minst mulig grad selv skal sende inn dokumentasjon og at effektiviteten gjennom automatisert behandling og bruken av digitale tjenester skal økes.

Endringen som er foreslått her skal legge til rette for samme saksbehandlingsprosess for lærlinger som for elever og studenter. Vurderingene og begrunnelsene som ble gjort i forbindelse med fastsettelsen av gjeldende § 23 er i stor grad gjeldende også for denne endringen.

4.2 Gjeldende rett

Utdanningsstøtteleven § 23 lyder i dag slik:

«Lånekassen kan innhente opplysninger om en søker eller låntaker, og om en søkers eller låntakers ektefelle, samboer og forsørger.

Opplysningene kan innhentes fra offentlige myndigheter og offentlige registre. For søkere eller låntakere kan opplysninger i tillegg hentes inn fra offentlige og private utdanningsinstitusjoner.

Opplysningene som innhentes etter første og annet ledd må ha betydning for søkerens eller låntakerens rettigheter eller plikter fastsatt i eller i medhold av denne lov.

Fra utdanningsinstitusjonene kan Lånekassen innhente opplysninger om studentstatus og faglig progresjon. Dette gjelder også for dem som ikke er søkere eller låntakere i Lånekassen.

Lånekassen kan innhente opplysninger om søkerens kontonummer fra Skatteetaten eller med søkerens samtykke fra et privat register. Opplysninger om kontonummer kan bare benyttes i forbindelse med utbetaling av utdanningsstøtte.

Lånekassen skal gis nødvendige opplysninger uhindret av taushetsplikt. Opplysningene kan innhentes elektronisk.

Departementet gir forskrifter om hvilke institusjoner opplysninger kan innhentes fra samt om oppbevaring og sletting av opplysninger.»

Bestemmelsen i utdanningsstøtteleven § 23 gir rammer for hva som kan reguleres i forskrift. Loven angir i første ledd hvilken personkrets det kan innhentes opplysninger om. I annet ledd bestemmes det hvor disse opplysningene kan hentes fra. Prinsippet om at opplysningene må ha betydning for søkerens eller låntakerens rettigheter etter utdanningsstøttereguleringen, er slått fast i tredje ledd. Dette gjenspeiler regelen i personopplysningsloven § 11. I utdanningsstøtteleven § 23 fjerde og femte ledd er det gitt særskilte regler om innhenting av nærmere bestemte opplysninger også om andre enn søkere eller låntakere i Lånekassen, og om innhenting av opplysninger om kontonummer fra privat register.

I § 23 sjette ledd er det bestemt at Lånekassen skal gis nødvendige opplysninger uhindret av taushetsplikt. Dette omfatter også tilfeller der taushetsplikten er regulert i særbestemmelser i annet lovverk.

I siste ledd er det gitt adgang for departementet til å gi forskrift om hvilke institusjoner det kan innhentes opplysninger fra, samt om oppbevaring og sletting av opplysninger.

4.3 Høringen

4.3.1 Høringsforslaget

I høringsforslaget foreslo departementet en endring i utdanningsstøtteleven § 23 fjerde ledd som medfører noe utvidet lovhjemmel for Lånekassen til å hente inn noen flere opplysninger om personer som ikke søker om utdanningsstøtte i Lånekassen. Endringen skulle medføre at Lånekassen kunne hente inn tilsvarende opplysninger om lærlinger fra fylkeskommunen som de i dag henter inn om elever fra skolene. Opplysningene hentes inn i en egen database i Lånekassen, men bare opplysninger om personer som er søkere gjøres tilgjengelig i Lånekassens saksbehandlings-system.

For elever i videregående skole hentes i dag opplysningene om elevstatus fra skolene. Det er imidlertid fylkeskommunene som har de tilsvarende opplysningene om lærlinger som er i videregående opplæring. Fylkeskommunen dekkes ikke av formuleringen *utdanningsinstitusjonene* i § 23 fjerde ledd. Disse opplysningene trenger Lånekassen for å kontrollere at lærlinger har godkjent

lærekontrakt, noe som er et vilkår for å ha rett til utdanningsstøtte.

I dag henter Lånekassen inn samtykke fra lærlingene når søknad om utdanningsstøtte behandles, slik at Lånekassen kan hente inn opplysningene fra fylkeskommunen. Departementet uttalte i høringsnotatet at det var en bedre løsning at Lånekassen har hjemmel i utdanningsstøtteloven til å hente inn opplysninger fra fylkeskommunen om godkjent lærekontrakt, på samme måte som for opplysninger fra lærestedene om elever og studenter.

Begrepet *studentstatus* er ikke helt presist når det dreier seg om opplysninger om elever i videregående skole. Det ble derfor foreslått å endre dette til *student- eller elevstatus*.

De nærmere bestemmelsene om hvilke opplysninger som kan hentes inn i hvilke tilfeller, fastsettes i forskrift om Lånekassens adgang til innhenting av opplysninger. Dette er en detaljert forskrift som i stor grad gir konkrete regler som avgrenser og presiserer nærmere adgangen til innhenting som er etablert i lovhomehlen.

I høringsnotatet foreslo departementet å endre utdanningsstøtteloven § 23 fjerde ledd slik:

«Fra utdanningsinstitusjonene og fylkeskommunen kan Lånekassen innhente opplysninger om student- eller elevstatus, godkjent lærekontrakt og faglig progresjon. Dette gjelder også for dem som ikke er søkere eller låntakere i Lånekassen.»

4.3.2 Høringsinstansenes syn

Få av høringsinstansene har uttalt seg om forslaget om å utvide hjemmelen for adgangen til å hente inn opplysninger til også å inkludere visse opplysninger fra fylkeskommunen. Av de fem høringsinstansene som har uttalt seg om dette har *Foreldreutvalget for grunnopplæringen* og *Oppland fylkekommune* uttrykkelig støttet forslaget. *Fagforbundet* har uttalt at de ikke har innvendinger mot forslaget. *Lånekassen* har foreslått en ytterligere presisering i lovteksten.

Datatilsynet har innvendinger mot forslaget. *Datatilsynet* er ikke enig i at forslaget har mindre personvernmessige konsekvenser, og stiller spørsmål ved om Kunnskapsdepartementet har foretatt en vurdering av de personvernmessige konsekvensene i arbeidet med lovforslaget. De viser til at tilsynet også tidligere har påpekt at lovhomehlen er for vid, noe som kan føre til innhenting av store mengder overskuddsinformasjon. Dette har uheldige konsekvenser særlig hvis opp-

lysningene gjelder tredjeperson. *Datatilsynet* viser til at de foretrekker at Lånekassen i langt større grad enn det som er foreslått, henter inn opplysninger fra søkeren selv. Tilsynet viser til at det i det lange løp kan vise seg ressurskrevende å hente inn opplysninger fra andre etater fordi man vil måtte foreta manuelle etterkontroller av opplysningene.

Lånekassen har for det første pekt på at det foreslåtte begrepet *student- eller elevstatus* ikke tydelig nok dekker opplysninger om lærlinger og lære kandidater. Videre har de pekt på at begrepet *godkjent lærekontrakt* ikke tydelig nok dekker også lære kandidater, som må ha godkjent opplæringskontrakt.

4.4 Departementets vurderinger og forslag

Departementet har merket seg at av de fem høringsinstansene som har uttalt seg om forslaget til endring i utdanningsstøtteloven § 23, er tre positive eller uten innvendinger. *Lånekassen* har hatt innspill til ytterligere presisering av lovteksten. *Datatilsynet* er kritisk til forslaget.

Lånekassen peker på behov for visse presiseringer i lovteksten. I forslaget som ble sendt på høring, foreslo departementet å presisere begrepet *studentstatus* til *student- og elevstatus*. I flere sammenhenger i utdanningsstøtteordningene bruker man *utdanning* og *studenter* som samlebetegnelse for alle opplæringsformer og persongrupper. Lovhomehlen for innhenting av opplysninger bør imidlertid være så klar og presis som mulig, derfor vil det være mer korrekt å bruke de rette betegnelsene på persongruppene. De aktuelle persongruppene er studenter, elever, lærlinger og lære kandidater. Lærlinger og lære kandidater er personer som tar videregående opplæring i bedrift. Opplysninger om en person har status som enten lærling eller lære kandidat, er nødvendig for saksbehandlingen på lik linje med opplysninger om student- eller elevstatus. *Lånekassen* benytter disse opplysningene til å vurdere om en person som har søkt om støtte fyller vilkåret om opptak i den aktuelle utdanningen eller opplæringen.

I forslaget til lovendring som ble sendt på høring kom det ikke klart frem at en hjemmel for innhenting av opplysninger om lærekontrakt fra fylkeskommunen, også nødvendigvis må omfatte opplysninger om søkeren har status som lærling. Forskrift om Lånekassens innhenting av opplysninger definerer nærmere innholdet i begrepet *student- eller elevstatus*: Det omfatter opplysninger om vedkommende er tatt opp i utdanningen og har rett til å gå opp til eksamen, og om endringer i utdanningen.

Dette er opplysninger som også er relevante for lærlinger og lærekandidaters støtterett, og som trolig ville være omfattet av den foreslåtte hjemmelen for å hente inn opplysninger om godkjent lærekontrakt. Det vil likevel være mest korrekt å føye til *status som lærling eller lærekandidat* sammen med student- eller elevstatus, fordi dette vil gjøre det klart at alle de aktuelle persongruppene er omfattet.

I forslaget som ble sendt på høring, ble kun opplysninger fra fylkeskommunen om godkjent *lærekontrakt* omtalt. Opplæringsloven skiller imidlertid klart mellom lærlinger og lærekandidater: Lærlinger har lærekontrakt, og lærekandidater har *opplæringskontrakt*. Begge gruppene har støtterett på samme vilkår, og det vil være mest presist å omtale begge persongrupper og begge kontraktsformer i utdanningsstøttelovens hjemmel for innhenting av opplysninger.

Datatilsynet fremholder at hjemmelen i utdanningsstøtteloven § 23 er for vid. Som omtalt over, ble bestemmelsens form og innhold vedtatt i 2005. Som en følge av dialog med Datatilsynet i forbindelse med høringen, ble det så langt det var mulig med tanke på moderniseringen av Lånekassen tatt hensyn til innspillene deres ved utformingen av bestemmelsen. Lovforslaget ble presisert i forhold til det som ble sendt på høring. Dette er omtalt i Ot.prp. nr. 48 (2004–2005).

Den konkrete utvidelsen av lovhjemmelen som er foreslått i høringsnotatet, har samme bakgrunn, begrunnelse og omfang som gjeldende hjemmel til å hente inn opplysninger fra skolene om elevstatus. En forutsetning for en effektiv behandling og kontroll av søknader om støtte, er at Lånekassen får opplysninger fra lærestedene om studenten eller eleven har opptak der og faktisk har startet i utdanningen. Uten opptak og oppstart har ikke studenten eller eleven rett til utdanningsstøtte, og uten lærekontrakt eller opplæringskontrakt har ikke lærlingen eller lærekandidaten rett til utdanningsstøtte. Både gjeldende formulering og foreslått utvidelse er begrenset til helt konkrete opplysninger om status som student, elev, lærling eller lærekandidat, om lærekontrakt eller opplæringskontrakt og om faglig progresjon. Opplysningene hentes inn i en egen database som Lånekassen har opprettet, men opplysninger om studenter eller elever som ikke mottar eller har mottatt utdanningsstøtte, gjøres ikke tilgjengelig i Lånekassens informasjonssystem. Opplysninger om lærlinger og lærekandidater vil bli behandlet på samme måte. Overskuddsopplysninger slettes i samsvar med reglene i personopplysningsloven. Forslaget vil bidra til en mer effektiv forvaltning av utdanningsstøtteordningen.

Departementet mener også at det er viktig å se lovbestemmelsen i sammenheng med forskrift om Lånekassens adgang til innhenting av opplysninger, som er fastsatt med hjemmel i utdanningsstøtteloven § 23. Utdanningsstøtteloven gir ramme for Lånekassens adgang til innhenting av opplysninger. Adgangen presiseres og avgrenses ytterligere i forskrift om Lånekassens adgang til innhenting av opplysninger. Det er loven og forskriften som til sammen setter de formelle grensene for innhenting. Forskriften gir nærmere bestemmelser om alle de opplysningene Lånekassen henter inn, og konkretiserer og begrenser lovhjemmelen i stor grad. Forskriftsbestemmelsen som omhandler opplysninger fra utdanningsinstitusjoner og fylkekommuner vil bli endret slik at det går klart frem hvilke opplysninger Lånekassen kan hente inn fra fylkeskommunen.

For et masseforvaltningsorgan som Lånekassen som behandler 830 000 søknader om støtte og betalingslettelser i året (tall for 2013), og som har en andel på 63 prosent maskinelt behandlede søknader om støtte, vil det få meget store konsekvenser å gå tilbake til et prinsipp om at opplysninger skal hentes inn fra søkeren selv.

Departementet legger på denne bakgrunn frem følgende forslag til endringer i utdanningsstøtteloven § 23 fjerde ledd:

«Fra utdanningsinstitusjonene og fylkeskommunen kan Lånekassen innhente opplysninger om student- eller elevstatus, status som lærling eller lærekandidat, godkjent lærekontrakt eller opplæringskontrakt og faglig progresjon. Dette gjelder også for dem som ikke er søkere eller låntakere i Lånekassen.»

5 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget til endring i bestemmelsen om behovsprøving medfører i seg selv ikke økonomiske og administrative konsekvenser. Forslag til endringer i støtteordningen ble lagt frem i forslaget til statsbudsjett for 2015, og vil bli fastsatt gjennom forskrift om tildeling av utdanningsstøtte. De økonomiske og administrative konsekvensene er omtalt i den sammenheng.

Forslaget til endring i bestemmelsen om innhenting av opplysninger bidrar til noe forenklet og mer effektiv søknadsprosess i Lånekassen. Forslaget har ikke økonomiske eller administrative konsekvenser for andre, da Lånekassen allerede hen-

ter inn slike opplysninger etter samtykke fra lærlingen eller lærekandidaten.

vel etter bestemmelsen kunne få noe betydning i behovsprøvingen.

6 Merknader til bestemmelsene

Til lovens tittel

Departementet foreslår at loven gis en offisiell korttittel. Dette vil lette korrekt henvisning til loven i ulike sammenhenger.

Til § 7 første ledd

Nåværende *andre punktum* blir tatt ut av bestemmelsen, noe som innebærer at en person som er gift med søkerens forsørger, ikke lenger skal likestilles med forsørger. Dette innebærer at det ikke lenger vil være adgang til å behovsprøve utdanningsstøtten mot steforelders økonomi på lik linje med forsørgerens økonomi.

Det tas inn et nytt *andre punktum* i bestemmelsen. Nytt *andre punktum* innebærer at det åpnes for å legge noe vekt på økonomien til personer som er gift eller samboer med søkerens forsørger i behovsprøvingen av utdanningsstøtte. Samboer eller ektefelle til forsørger vil ikke regnes som forsørger selv, men dennes økonomi vil like-

Til § 23 fjerde ledd

Fylkeskommunen føyes til som et nytt organ. Lånekassen kan hente inn visse opplysninger fra. Det gjeldende begrepet *studentstatus* endres til å omfatte *student- eller elevstatus* og *status som lærling eller lærekandidat*. Videre fastsettes det at Lånekassen skal kunne hente inn opplysninger om *lærekontrakt eller opplæringskontrakt*. Dette er opplysninger som fylkeskommunen har, og som bare kan hentes inn derfra. Endringen betyr at Lånekassen vil ha hjemmel til å hente inn opplysninger fra fylkeskommunen om status som lærling eller lærekandidat, og om godkjent lærekontrakt eller opplæringskontrakt. Videre vil det kunne hentes inn opplysninger om faglig progresjon også for lærlinger og lærekandidater.

Kunnskapsdepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i lov om utdanningsstøtte (behovsprøving, innhenting av opplysninger).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i lov om utdanningsstøtte (behovsprøving, innhenting av opplysninger) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i lov om utdanningsstøtte (behovsprøving, innhenting av opplysninger)

I

I lov 3. juni 2005 nr. 37 om utdanningsstøtte gjøres følgende endringer:

Lovens tittel skal lyde:

Lov 3. juni 2005 nr. 37 om utdanningsstøtte (*utdanningsstøtteloven*)

§ 7 første ledd skal lyde:

Utdanningsstøtten kan behovsprøves mot økonomien til søkeren, søkerens ektefelle eller samboer og søkerens *forsørgere*. Ved behovsprøvingen kan det også legges vekt på økonomien til *forsørgers ektefelle eller samboer*.

§ 18 tredje ledd skal lyde:

I tjenestemannssaker og klagesaker etter *offentleglova* er departementet klageinstans.

§ 23 fjerde ledd skal lyde:

Fra utdanningsinstitusjonene og *fylkeskommunen* kan Lånekassen innhente opplysninger om student- eller *elevstatus*, *status som lærling eller lærekandidat*, *godkjent lærekontrakt eller opplæringskontrakt* og faglig progresjon. Dette gjelder også for dem som ikke er søkere eller låntakere i Lånekassen.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.
